

A MAGYARSÁG TÍZÉVES ÉLETE AZ S. H. S. KIRÁLYSÁGBAN

NEM ÜNNEPELÜNK, de sírunk — ez ma a jubiléus tizedik évben az S. H. S. államhoz csatolt „új területek“ közhangulata. „Mi mindannyian rettenetesen csalódtunk“ — jelenti ki maga Pribicevics Szvetozár, a délszlávok egyesülésének valaha legrajongóbb apostola. „A mi számunkra nem létezik a mai állam, mai berendezésében sem jogilag, de még kevésbé erkölcsi szempontból. Csak a szerbiánusok fizikai erőszakának a ténye áll fenn ma az ideáti területek és főleg a horvátok felett“, — ezeket pedig Radics utóda, Macsek hirdeti. Ugyancsak Macsek ünnepi helyzetrajza: „Ma, sajnos, sokkal rosszabb helyzetben vagyunk, mint azelőtt voltunk, — igen, a mai helyzet százszor rosszabb, mint a régi volt, nemcsak gazdaságilag, hanem minden más vonatkozásában is. Ha mi horvátok és szerbek előre tudtuk volna azt, hogy mi vár reánk, egyetlen újjunkat sem mozgattuk volna meg azért, hogy a Monarchiát megdöntsük“

Ha így beszélnek a horvátok, mennyivel több okuk lehet az elkeseredésre a jugoszláv megszállt területen lakó magyaroknak, akiknek a horvátokénál sokkal súlyosabb a helyzetük, nemcsak gazdasági, hanem minden más vonatkozásban is.

A Délvidék magyarsága az új délszláv állam délszlávságával szemben, 472.409 lélekszámával, alig 5 százalékot tesz ki. A „vajdasági“ arányszáma pedig az ottlakó nemzetiségekkel szemben, így alakul: szerb, sokác és bunyevác együtt 38%, magyarság 28%, németség 24%, a fennmaradó 10% rutén, tót, oláh, zsidó. A tíz év alatt nem kevesebb, mint 15 ezer szerb tisztviselőcsaládot és több mint 10 ezer dobrovoljac családot telepített le a délvidéki magyarság közé a szerb államhatalom. Nagyobb tömbökben a magyarok a Tisza két partján, a baranyai háromszögben és Szlavóniában laknak. Ez a relatíve csekély számuk is vallási szempontból újra megoszlik: 51.762 a református, 22.153 az evangélikus magyar, míg a túlnyomó többség katolikus. A megoszlást fokozza még az a tény is, hogy a belgrádi kormány az új kerületi beosztásról szóló törvényével négy kerületre szabdalta fel a magyarlakta Délvidéket: a Tisza jobbpartját Belgrádhoz, a Tisza balpartját Szemendriához, Közép-, Észak-Bácskát és a Baranyát Újvidékhez, a muramenti részeket végül Marburghoz csatolta. Természetes, hogy így a földrajzi, vallási és közigazgatási megosztottság súlyos helyzeti teherként az ottani magyarság egységes boldogulásának, egységes politikai szerepének és általában egységes kisebbségi életének. Tíz év alatt nehéz fáradtság volt tehát ezt a mindenképpen izolált magyarságot nemcsak egységes nemzeti öntudatra rázni, hanem

a nemzeti kisebbségi gondolat egységes magaslátára is lendíteni. De ez ma nagyrészen sikerült.

Ám a magyarság odalenn nemcsak ezzel a helyzeti nehézséggel állt szemben, hanem, főleg a megszállás első éveiben, nem talált sem lelki megértésre, sem politikai segítségre sem a németeknél, sem a tótoknál, sem a sokác-bunyevácoknál, és legkevesebbé a szerbeknél, akikkel pedig mind századokon át, békésen együtt élt. A német-ség külön utakat választott, nem egyszer a magyarság hátrányára s nem nézve a múltat közös emlékeivel, és nem érezve a jelen kisebbségi végzet közös parancsszavát sem. Ez a helyzet azonban ma, tíz év után, csak a múlt feledésre ítélt, kellemetlen emléke. Ma már a német-ség minden harca a közös kisebbségi törekvések céltudatos küzdelme is, minden írásos szövetség nélkül. Ami a tótokat illeti, ők egyenes ellenségeivé vedlettek a magyarságnak. S talán ez nem is csoda. Hiszen a bácskai gazdag tótok Hodzsa Milán cseh-baxát, huszita lelkű, nagyszláv választói voltak már a magyar uralom idején is. A tót vitézkedést a magyarság ellen a petród „Jednota” nevű lap követte el elsősorban. Sokszor vérlázító hangnemben szúrt bele a megdőlt magyarság szívébe-lelkébe. Ma sem változott meg. Mindenesetre azonban sajtáságos volt a sokác-bunyevácok állásfoglalása a magyarsággal szemben. Az a bunyevác intelligencia, amdy a magyar uralom idején hangos negyvennyolcas hírében tetszelgett, titokban már 1918 október 16-án kimondja az elszakadást, mert egyszerre felfedezte alvó jugoszláv vérét, ma pedig már a horvát lelkét. Lapja, a szabadkai „Névén“, nem egy keserű vágást mért a magyarság becsületére. Maga a sokác-bunyevác nép azonban nem követte Ön-kinevezte vezérkarát ebben a hálátlan és magyarelles szerepében. Zombor vidékének sokácai és bunyevácái legalább, határozottan szimpatikus érzésekkel nézték a magyarság szomorú vergődését. Ma pedig vannak ezeken a délbácskai tájakon sokácok, akik a magyar jelöltek többségét hozták be egy-egy községi képviselőtestületbe. A délvidéki szerbek — nem is volt más várható tőlük — a paroxizmusig menő gyűlölettel üldöztek mindent, élőt és holtat egyaránt, ami a magyarságra emlékeztetett. Felcsaptak orjunásoknak, dobrovoljacoknak s ők fejtették ki a balkáni invázióval a magyarok ellen azt a hihetetlen fizikai és erkölcsi terrort, amdy a legmélyebb letargiába verte bele a magyarság amúgy is roskadt sorait. Az újvidéki „Zasztava“, Miletics Szvetozár és Tomics Jasa hajdani lapja, megvetést, a „Vidovdán“ gyűlöletet, a szabadkai „Princip“ pedig egyenesen kiirtást hirdetett a magyarság ellen. Csak egy-két mondatát idézzük: „A pánszlávizmusk, politikai és kulturális inváziójával, — amely a kisantant szervezetében testesül meg, — el kell érnie a magyar faj összeomlását. A magyar faj likvidálása a háború utáni és felébredt szlávsnak legelső feladata... Néhány évtized alatt, szisztematikus és agresszív szláv imperialista politikával el kell foglalni a kicsiny magyar oázist, a szulejmán-árpádi kultúrának ezt az egyetlen és utolsó európai tatár maradványát... Magyarországnak el kell tűnnie Európa térképéről... A kisebbségek nem gondja Európának, mert Európa csak a Racionális majoritások” megerősítése által tud kon-

szolidálódni. Ennek a folyamatnak viszont a konzekvenciája és kötelessége: asszimilálni a kisebbségeket és evolúció által egyáltalán eltüntetni őket az európai politika felszínéről. (Princip, 1922 szept. 23.)

De mindez még nem minden. A legfájdalmasabb Valóság az volt a magyarság számára, hogy úgynevezett „magyarok“ is végigostorozták görnyedt hátát. A bajai, pécs-baranyai Linder—Károlyi-féle „emigrációra“ gondolunk, amely a Bácsmezei Napló és a már kimúlt „Vajdaság“ hasábjain képtelen „fehér terror“, „mágnás kutya“ hírekkel gázolt bele sokáig az egyetemes magyar becsületbe. De nem kímélte ez a vörös „emigráció“ az ottani magyarság vezetőit sem, akiket az elkorhadt régi magyar „mungó és dzsentrí“ politika exponenseinek tüntetett fel, és akik nem illenek bele a történelmi erők által végleg megalkotott új, demokratikus délszláv országba.

A legsúlyosabb csapás a Délvidék magyarságát az iskolaügy terén érte. A belgrádi iskolapolitika ugyanis egyetlen minisztertanácsi határozattal, még 1919-ben, elvette az összes iskoláit az alsófokon éppúgy, mint a középfokon. Valamennyi felekezeti, községi, társulati, egyesületi iskoláit államosította, úgyhogy ma nincsen egyetlen önálló kisebbségi magyar iskola sem. Itt nem állt meg azonban a szerb iskolapolitika, mert tovább ment akkor, amikor a vidovdáni alkotmány 16. §-ával elvette a vallási és nemzetiségi kisebbségektől az iskolafenntartás és igazgatás jogát is, holott a saint-germaini kisebbségvédelmi szerződés 8. cikke ezt a jogot nekik kifejezetten biztosította. Különböztetendő e helyütt az a szomorúan érdekes tény, hogy a vidovdáni alkotmány csak egyetlen egyszer említi meg a „kisebbség“ szót akkor, amikor a kisebbségek számára a „törvény keretein belül könnyítéseket“ ígér az alsófokú oktatás anyanyelvi használata tekintetében. Ez alapon állnak fenn, — alkotmányjogilag szentesítve — az állami iskolák keretén belül, állami igazgatással az úgynevezett párhuzamos magyar tagozatok. Ma 191 ilyen párhuzamos magyar tagozatú elemi és 19 polgári iskola, továbbá 3 gimnáziumi középfokú iskola áll fenn. Ha ez a számszerű helyzet intézményes és meghatározott, végleges alapokon nyugodnék, a magyarság legalább valahogy látná szűkös iskolajövőjét. De az iskolák száma a tanulók váltakozó számától függ, a tanulók évenkénti számát viszont a „névvegyelemzési“ rendelet szorítja le az eleve előírt létszám alá (60 tanuló az doni iskolában, 30 a középfokú iskola alsó osztályai-ban). Ezzel a párhuzamos magyar tagozatok bármikor megszüntethetők. A névvegyelemzési rendelet (O. S. N. 14.449/1922. szept. 20.) praktikája abban áll, hogy a tanuló nemzeti hovatartozandóságát vagy az iskolahatóság állapítja meg, vagy a közigazgatási hatóság bizonylata. Ez a megállapítás pedig a szülők vezetéknevének a hangzása alapján történik: tehát minden német hangzású vezetéknev hordozóját németnek, minden szláv hangzású vezetéknev viselőjét szlávnak deklarálták, ha mindjárt a tanuló őszelei századok óta egyedül csak a magyar anyanyelvet beszélték is. Ez alapon aztán a hatóság a gyermeket vagy a német, vagy a szerb iskolába kényszerítette. Természetes, hogy ez a praktika, főleg a Délvidék nemzetiségileg is régóta vegyes világában, érzékenyen sújtotta az ottani magyarság iskolaügyét. Ezt a

rendeletét különben a „renacionalizálás“ új jogával magyarázták. Korosec megszüntette, de azért csak alkalmazták, ma pedig Groll miniszter ígéri a megszüntetését, de azért újra csak alkalmazzák. Talán felesleges még külön kiemelni, hogy ez a lehetetlen rendelkezés elkobozza a szülőnek azt a legprimitívabb és legtermészetesebb jogát, hogy ő maga választhatja meg gyermeke nemzeti hovatartozandóságát s azt az iskolát, amelyben gyermekét taníttatni kívánja. Ámde a párhuzamos, megmaradt magyar tagozatban sem érvényesülhet teljes jogában a magyar tanítási nyelv. Az úgynevezett „racionális tárgykört“, a földrajzot, a történelmet és a szerb nyelvet, az alsóbb elemi osztályokban is, kizárólag szerb nyelven kell tanítani. Az elemi iskola V. és VI. osztálya pedig már kizárólag és tisztára szerb tannyelvű. Ezenkívül is, a magyar gyermek egyszerre három alfabétumot kénytelen tanulni: a cirill írásmódot, a horvát írásmódot és végül a magyart. Ennek a pedagógiai abszurdumnak a következménye aztán, hogy a magyar gyermek sokszor magyarul is horvát helyesírással ír. De még ezzel sem teljes a kép: A mai napig sincsen egyetlenegy magyar tanítóképző, sem nők, sem férfiak számára, nincs tanárképző és sincsen óvónőképző sem. Magyar lektorátus csak ez év szeptemberétől van a zágrábi egyetemen. A magyarságnak különben ilyen képzőintézeteket létesítem törvény szerint sem áll jogában. Pedig a magyar iskolaügy léte — mai elégtelen formájában is akár — ezeken az intézeteken fordul meg. Hogy miért? Igen egyszerű. Évről-évre elhalnak, nyugdíjaztatnak, Dél-Szerbiába helyeztetnek át a magyar tanerők. S ha egy-egy évben csak 20 magyar tanerő dől ki a sorból, akármilyen ok következtében, úgy matematikai pontossággal kiszámítható, hogy a következő, esetleges tíz évben, egyáltalán nem lesz többé magyar tanerő. És nem biztat a jövő más tekintetben sem a magyar iskolaügy terén a javulás reményével. Az új iskolai törvényjavaslat ugyanis újból csak állami elemi oktatásról akar tudni, mint eddig, a középiskolai törvényjavaslat pedig csak az alsófokon óhajt engedélyezni járási, kerületi, egyesületi iskolatípust, de ezt is nyilvánossági jog nélkül. Ha még megemlítjük azokat az ellentmondó iskolarendeleleteket, amelyeket a folyton váltakozó kultuszkormányok kiadogatnak, úgy fájón kell megállapítanunk azt is, hogy a Délvidék magyarságának iskolaügye 10 év óta teljes jogi és pedagógiai bizonytalanságban sínylődik. A belgrádi iskolapolitika még azt sem viseli el, hogy a gimnázialis magyar ifjúság, legalább önképzőkörök keretén belül elmélyedhessen a magyar nyelv, az egyetemes magyar irodalom és kultúra tanulmányozásába. Rendelet tiltja a középiskolák ifjúságának, hogy „törzsi, nemzetiségi alapokon köröket alakítson“.

Nem sokkal jobb egyházi téren sem a magyarság helyzete. Túlnyomó többségben az ottani magyarság a katolikus egyház híve. Egyházjogilag ma négy ordináriátus alá tartoznak: az egész Bácska katolikusága a szabadkai apostoli adminisztratúra alá tartozik, az egész Bánság a nagybecskereki apostoli adminisztratúra juriszdkcióját tiszteli, Csonka-Baranya a horvát gyakovói püspökség alatt él s végül a Muravidéket a szlovén Laibachból kormányozzák. így a Magyar-

országtól elcsatolt katolikus egyházrészek ezideig csak az adminisztratív ideiglenes kánonjogi formájában élnek. A Vatikán a konkordátumban óhajtja az egyházmegyéek végleges megszervezését megvalósítani. Az „agrárreform“ elvette és felosztotta 518 holdig a katolikus egyház minden ősi birtokát s ezzel egyszerre megfosztotta a kultúrát szolgáló minden anyagi eszköztől. De elvette és felosztotta a patrónusok birtokait is, ezzel viszont a patronált katolikus egyházközségek vesztették el anyagi létalapjukat. Ezért újra, új alapon kellett megszervezni az önfenntartás elvén az egyházközségeket, ami, mert új adót jelentett, nem mindenütt ment simán és nehézség nélkül. Az állam elvéve a felekezeti katolikus iskolákat, az egyházi iskolaépületekre, sőt még a zárdákra is rátette a kezét, ami újból hosszú harcokat eredményezett. Az állam beleszól a hitoktatók kinevezésébe; a hittankönyveket is csak ő hagyhatja jóvá, végül betiltotta a középiskolai Mária-kongregációkat. Természetes, hogy az egyház túlkapásnak ítéli ezt a beleavatkozást és a jus praedicandi legsajátosabb jogával és missziójával ellenkezőnek tartja. De legerősebben fájlalja az ottani katholicizmus azt az állam által favorizált, szerb nacionalista pravoszlávizmust, amelyet Belgrád erős és kirívó támogatásban részesít a katholicizmussal szemben. Igen fájó sebe a délvidéki magyar katholicusságnak, hogy nincsen egyetlen magyar teológiája sem. A teológusai Horvátországban (Zágrábban, Gyakovón) kénytelenek tanulni, ahol azonban magyar szellemtől szó sem lehet. A Délvidék magyar katholicussága az egész jugoszláviai katholicusság integráns része, azért megvan az a vigasztalása, hogy legalább a vallását az egész jugoszláviai katholicus egyház védelmezi. Sajnos, a magyar katholicusság nemzetiségében a becskerekai adminisztratívánál több megértést lát, mint a szabadkai adminisztratívánál. Hogy Strossmayer utódjától, Aksamovicstól, hogy a laibachi hercegérsektől, a májusi deklaráció apostolától, Jeglicstől, a magyar katholicusok nem igen várhatnak a katholicitáson túl mást, az logikus, ha még oly lehangoló is. Annyi mégis tény, hogy a magyar templomokban a magyar szó háborítatlanul zeng, s a magyarság hitélete a „Katholicus Akció“ révén élénk és mozgalmas.

Egészen más a helyzete a csekélyszámú délvidéki református magyarságnak. Ők három kerület töredéke: a bánági, erősen szórványos gyülekezetek a Tiszántúli kerülethez tartoztak, a bácskaiak és baranyaiak s a szlavóniaiak a Dimamellékihez, a Muravidék a Dunántúlihoz. Szétszórtságuk Kevevárától Zágráb, Szabadkától Belgrádig terjed. Mivel számuk csekély, egyházkerületet nem alkothatnak már csak anyagi okokból sem s így kénytelenek egyházmegyével beérni, amelynek azonban még ma sincs meg az alkotmánya, mert eddig alkotmányozó zsinatot sem tarthattak. Ma a presbiteriális elv gondos óvása mellett, ideiglenesen közgyűlés-presbiteriális az egyházi szervezetiük. Főesperes áll a megye élén négy alesperessel. De bár a református egyház is elvesztette összes iskoláit, s bár hitoktatásába az állam szintén beleszól, bár hívei nagyon szegények, bár 11 lelkészi állás betöltetlen s bár jogilag még befejezetlen a szervezetiük, mégis állandó lelkészi, presbiteri, ifjúsági konferenciák,

vasárnapi iskolák, biblia-körök, ifjúsági előadások által tartja a hitét, ezzel a nyelvét s magyar nyelvében a magyar fajiságát is.

Az evangélikus egyháznak még kevesebb a magyarsága. Ennek az egyháznak a szervezete a mai napig befejezetlen. Két püspökséget akar: egy tótot és egy német-magyar-vendet. Ez a három náció megérti egymást. A tótok pánszlávizmusával egy egyházi keretben azonban nem szívesen volnának. Talán nem lesz teljesen érdektelen, ha megjegyezzük azt a különös tény, hogy a szerb vallásügyi kormányzat egyáltalán nem ismerte és nem értette a különbséget a két evangéliumi egyház között, még a népszámlálás rubrikájában is csak „protestánsoknak” volt hajlandó jelezni mindkettőt. De az is tény, hogy a szerb vallásügyi kormányzat sehogy sem hajlandó megbékülni a két protestáns egyház autonómisztikus berendezésével.

Általános egyházi helyzet: az alkotmány 12. §-a értelmében nincs ugyan államvallás, csak bevett és elismert felekezetek vannak, a valóságban azonban a pravoszláv egyház a favorizált egyház. Interkonfessionális törvénye az államnak még nincs, csupán a javaslata kész öt év óta, amely ellen azonban már eleve is tiltakozik mind a három nyugati egyház, mert erősen készül beleavatkozni az egyházak leg-sajátosabb autonómiáiba.

Jellemeznünk kell ezek után a délvidéki magyarság közéleti történetét is. A megszállás kezdetén a katonai hatóságok a magyarság minden társadalmi, kulturális egyesületét, körét működésükben felfüggesztették. Csak 1921-ben, a megfelelő alapszabálmódosítások után kezdik a hatóságok helyi és egyéni intervenciókra, itt-ott a régi magyar egyesületek működését külön kegyként, vagy politikai jutalomként engedélyezni. De amíg ez megtörtént, több magyar kaszinó helyisége, felszerelése vándorolt át lefoglalás árán szerb egyesületek kezére (Versec, Fehértemplom, Szabadka). Ma már egymásután nyílnak meg a kisebb falvakban is a magyar olvasókörök és gazdakörök. Az egyesületi élet terén, bizonyos szempontból a Bácskában a szabadkai Népkör, a Bánságban a Bánáti Közművelődési Egylet fejtenek ki szellemileg vezető és irányító szerepet. Ma az újvidéki, még a magyar uralom alatt naggyá nőtt, százéves szerb „Matica”, a hatóságokkal közösen szeretne egy „vajdasági” egyesületközi szervezetet összehozni a közös „vajdasági” kultúra szolgálatára. De mert a látszat szerint, a „Narodna Obrana” jutna vezető hely ebben a szövetségben, a magyar egyesületek természetesen, nem vehetik szívesen ezt a szerb részről jött törekvést.

Magyar állandó színészetet a mai napig a szerb kormány nem hajlandó engedélyezni. A régi hat magyar színház helyett (Szabadka, Zombor, Zenta, Nagybecskerek, Fehértemplom, Újvidék) ma tehát egy sincs. Csak a műkedvelők iparkodnak ezen a nagy magyar kulturális hiányon lelkesen segíteni, akiknek sok akadályt — rendőrségi és miniszteriális cenzúrát — kell megúszniok esetenként.

Nagy kérdés: van-e tíz év óta „vajdasági magyar irodalom”? Sokat vitatták ezt a kérdést odalenn. A legtöbben azt felelték, hogy van, néhányan nemmel válaszoltak. A magunk részéről, akik figyelemmel és meleg szeretettel elolvassunk minden „vajdasági” magyar

írást, úgy látjuk, hogy van ott tényleg egy fesledező magyarnyelvű irodalom, de magyarlelkű irodalom még nincs. Szent a hitünk, hogy a délvidéki magyar kisebbség új sorsa egyenesen megköveteli a speciálisan magyarlelkű irodalmat, tárgyban, történelmi levegőben, tendenciában, helyi színezésben. Kisebbségi magyar irodalmat csak kisebbségi magyar pszichéből és pszichén lehet felépíteni. Úgy érezzük, hogy a becskerei „Fáklya“, az újvidéki „Revű“, a zentai „A mi világunk“ azért bukott meg, mert a kisebbségi magyart nem érdekli a dadaizmus, aktivizmus, főturizmus, zenitizmus és egyéb kiforratlanságok akkor, amikor a kisebbségi magyar lelke éhes-szomjas és fáj, vagy remélni akar. A délvidéki magyarság minden iparkodása azon van, hogy az újabb magyarországi írók és a régebbi magyar irodalmi nagyságok alkotásaihoz hozzájusson s e célból súlyos gazdasági helyzetében áldozatokat is tud hozni. Azért van ez így, mert ezekben az alkotásokban rátalál, nem párizsi kokottok érdektelen, légüres, messze rafinériáira, hanem a magyar testvér hozzá közel-lelkére. Úgy látszik, Kristály István máig az egyetlen, aki ott áll az eljövendő magyarlelkű délvidéki irodalom igaz útjelzőjénél.

A magyar sajtó számszerűleg és tartalmilag is, sok cenzúra, elkobzás, sajtóper, nyomdarombolás után, ma már elég szabad és tekintélyes. Legélénkebb a hangja a keresztényszellemű újvidéki „Délbácskának“, a Magyar Párt óvatos-lelkes lapja: a szabadkai „Hírlap“, a bánágiak mérsékelt és kisebb lapja, a becskerei „Torontál“. De ezenkívül is több helyi magyar lap szolgálja a kisebbségi magyar sors ügyét. A legnagyobb magyarnyelvű lap azonban a „Bácsmezei Napló“, amely ma a liberális-demokrata irány követője. Az egyes egyházaknak is megvan a hitéleti sajtója, — például a katolikus „Hitélet“, a református „Magvető“, az evangélikus „Vándorút“. A délvidéki magyar sajtónak mindenkor történelmi hála jár azért az áldozatos, bátor, tízévi munkájáért, amelyet a délvidéki magyarság talpraállítása, irányítása, védelmezése és lelkesítése tekintetében kifejtett.

Ezekben jellemeztük a délvidéki magyarságnak tízéves szellemi helyzetét. Ezek után áttérhetünk tízéves gazdasági helyzetének a megrajzolására.

A legsúlyosabban sújtotta a magyar birtokososztályt az agrár-reformnak nevezett földelvétele. Ez az erős magyar osztály úgyszólván teljesen megsemmisült. Azok, akik belőle a megszállás után odalent maradhattak, felosztott vagyonukért eddig kártalanításban nem részesültek, a nekik meghagyott 518, illetve 100 katasztrális hold viszont olyan adók alatt roskadozik, hogy a bukás réme állandóan a feje felett lebeg. Azok viszont, akik ebből a birtokososztályból kiutasítottak, vagy elmenekültek, nagyrészt, ha a Csonkaországban álláshoz nem jutottak, csak tengődnek. Az ottani magyar kis- és törpebirtokososztályt a szerb agrárreform földelvételel nem sújtotta, csak elvétele, földbirtokuk tehát nagyjában megmaradt. Ellenben tönkre jutott a magyar földmunkásság és a gazdasági cselédség is teljesen, mert a földosztás magyar földigénylőt nem ismert el s így nem is juttatott földhöz. A nagybirtok felosztásával pedig elvesztették minden munkaalkalmukat. Természetes, hogy így tipikus proletárokká süllyed-

tek, vagy kivándorlás lett az osztályrészük. Érintetlenül, bár megfogyva, a magyarság szabad pályán mozgó intelligenciája maradt — orvosok, ügyvédek, papok, — s ezért ők ma a magyarság politikai és társadalmi vezetői csaknem kizárólag. Az új, tudatlan dobrovoljac telepesek pedig nem tudták és nem akarták kapott földjeiket racionális módon megművelni s ezzel a termelés 40—50%-kal esett, ami a kenyérmag drágaságát okozta az egész „Vajdaságban“, s ezzel megint csak a magyarság nyomora növekedett. A modem ártéri gátak teljes elhanyagolása, leromlása, a lecsapolási művek összeomlása egymás után három árvizet idézett elő a magyarlakta Baranyában s ugyancsak a vegyes Dél-Bánságban. Az árterületek ezért elmocsarasodtak, úgy-hogy ma 120—180 ezer hold újra a vízimadarak tanyájává lett. S mindezeket tetézi a tulajdonjognak az a bizonytalansága, hogy a rendeleti és ideiglenes agrárreform ma tíz év után sincs még végleges törvénnyel szabályozva. S ha nem feledkezünk meg arról sem, hogy 50 kilométernyi zónában a magyar trianoni határtól a földvásárlás megkötött, — állítólag stratégiai okokból — akkor elgondolhatjuk, hogy tulajdonképpen a délvidéki magyarság megmaradt földbirtokának a sorsa felett is háromnegyed részben a belgrádi hatalom dönt.

Nem boldogabb a magyar ipar és kereskedelem sem. Az ipar-engedélyek ismételt revíziója sok „megbízhatatlan“ magyar ipar-engedélyének a megvonásával járt. De akinek mégis megmaradt az ipar-engedélye, alig jut munkához, hiszen a gazdavilág pénztelen. A magyar kereskedőnek hasonlóan súlyos a helyzete. Áruhitele nincs, s ha talál is hitelre, elviselhetetlenek a feltételei. Még az áruszállításnál is, magyar volta nem a legjobb ajánlólevele. A régi magyar nagyvállalatokat nacionalizálták, újabb vállalatokat pedig, a kereskedelmi miniszter rendelete értelmében, csak az esetben lehet alapítani, ha a részvények többsége szerb-szláv nemzeti kezekbe jut.

A „vajdasági“ gazdasági életre legsúlyosabban azonban a 28-féle adó nehezedik. A legutolsó tíz évben fizette Horvátország és Szlavónia az adók 20.9 %-át, Bosznia-Hercegovina 12.9%-át, a „Vajdaság“ 25.2%-át, Szlovénia 13 %-át, Dalmácia 2.9 %-át, Szerbia és Montenegró 23.9 %-át. Tehát a befolyt adónak több mint egynegyed részét a „Vajdaság“ fizette, jóllehet az államterületnek csak 7 %-át és a lakosságnak csak 11 %-át teszi ki a népessége. Az 1921-es népszámlálás alapján fejenként minden jugoszláv lakos a következő adóterhet viselte: Horvátország- és Szlavóniában 783, Bosznia- és Hercegovinában 694, a „Vajdaságban 1.846, Szlovéniában 1.336, Dalmáciában 454, Szerbia- és Montenegróban 559 dinárt.

A délvidéki magyarságnak politikai élete sem volt virágos a tíz év alatt. A választói névjegyzékekből való törlésük és kihagyásuk, uralopások, botozások, hídelzárások, internálások, börtönök jelzik a Magyar Párt mai három képviselőjének az útját a mostani vérrel áztatott Szkupstina radikális padsorai mögé. Legszerencsésebb politikai állásfoglalása azonban a magyarságnak az volt, hogy távortartotta magát mindig a délszláv törzsek alkotmánypolitikai harcaitól és csak a kisebbségi sors foglalta le minden törekvését. Ma viszont úgy látszik,

a Magyar Párt már odaért, hogy függetlenítheti magát minden országos szláv párt szövetségétől.

Az új közigazgatásban az új jegyzők, járási főnökök mind szerbek, sőt telített pártpolitikuskok, legnagyobb részükben teljesen kvalifikálatlanok. Kereskedősegédek, őrmesterek, politikus suszterek álltak a községek déré, akik sem törvényekhez, sem adminisztrációhoz nem értettek. A régi bírák nagy tömege eltávozott, az újak szerbek: fiatalok és tapasztalatlanok, \$ nem ismerik ki magukat a régi magyar jog- és törvényrendszerben, amely ma is érvényben van a csatolt Délvidéken, így azután előállnak azok a csodálatos esetek a judikatúra történetéből, hogy a felek ügyvédei maguk fogalmazzák meg a végzéseket és ítéleteket. Oly nagytömegű polgári per fekszik elintézetlenül esztendőkön át a bíróságok polcain, hogy . a választott bíróságok formáihoz kell folyamodniok a pereseknek, hogy a talán anyagi létüket jelentő ügyeiket valahogy döntéshez segítsék. Hogy ez a mód súlyos kiszállási és egyéb költségekkel jár, talán felesleges külön hangsúlyoznunk. Különben is, nehéz az élet az olyan államban, amelyben tízévi élet után, csak 1928 tavaszán szabályozzák az állampolgárság fundamentális kérdőit, azt is azonban a kisebbségek hátrányára.

Nagy vonalaiban, íme, a délvidéki magyarság tízéves kisebbségi élettörténete. Csak összefoglalt történet és csak a déli magyarság egyetemes életének a rajza. Azt a sok egyéni szenvedést azonban, amelyet a magyarok a bárdolatlan komesszárok, a bombával járó-kelő dobrovoljácok, a szerb fanatikus nacionalisták részéről egyenként is elszenvedtek tíz év alatt, nem részletezhetjük. Ez tán a jövő részletes történetírásának a feladata lehet.

S a jövő? A nagyszerb pártpolitika balkáni eszközei után ma egy új szerb harcmodor van kibontakozóban: a békés kultúrharc, az asszimilálás. Kosztics Mirko, egyetemi tanár ajánlja ezt az új, célravezetőbb módot. Szerinte: a szerb kultúra erejével, fölényével, áldásaival kell közelebb hozni a magyarokat a szerbekhez. Meg kell nyitni előttük a hivatalokat, be kell őket vonni a szerb társadalmi és szellemi előkelő helyekre, hogy itt érje és árassza el őket a szerb nadonális kultúra és gondolkodás expanziója. Úgy kell cselekedni, mondja, ahogy a magyarok cselekedtek annak idején, amikor kultúrájukkal asszimilálták a magyar állameszméhez a nemzetiségeket. Hogy ez sikerül-e? Mi nem hisszük. Először is a szerb élet egyáltalán non mentesíthető a nyers pártpolitikától, másodsor meg, szellemileg megnyerni népeket csak magasabb kultúrával lehet. Ezzel viszont a kultúra kezdetén álló szerbség hosszú időn át nem rendelkezhetik az ottani magyarság felett.

BERKES JÓZSEF